

Tartalomjegyzék

Előszó	11
--------------	----

CSEH TAMÁS ZOLTÁN

A nemzeti közműszolgáltatás közelmúltbeli változásai Magyarországon	13
--	-----------

FAZEKAS ORSOLYA

Nukleáris kárfelelősség Csernobil után – megoldás lehet-e a globalizáció?	17
--	-----------

1. Bevezetés	18
2. A jelenlegi helyzet – tények és adatok	20
3. Egy nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszer előnyei és hátrányai	22
4. Útban a globalizáció felé	27
5. Első alternatíva – a két létező nukleáris kárfelelősségi rendszer egyesítése	29
6. Második alternatíva – csatlakozás bármelyik létező rendszerhez	30
6.1. A hatálybalépések jelentős késedelmé/hiánya	31
6.2. A két rendszer összekapcsolása	32
6.3. Kártérítési összeghatárok	33
6.4. Kimentés a felelősség alól	34
6.5. „Kháron pénze”	36
6.6. Pénzügyi biztosíték	37
6.7. A „nukleáris kár” fogalma és az okozati összefüggés	37
6.8. Elévülési idők	41
6.9. „Átfedések”	42
7. Harmadik alternatíva – a kiegészítő kompenzációs egyezmény	42
8. Negyedik alternatíva – az Európai Unió: regionalizmus versus globalizáció	45
9. Konklúziók	50
10. Utószó – a jövő víziója	52

11. Rövidítések	53
12. Definíciók	53
13. Bibliográfia	54
1. táblázat: Áttekintő táblázat a jelenlegi helyzetről	58

FODOR LÁSZLÓ

Észrevételek az energetikai auditálás hazai követelményei kapcsán .. 63

1. Az energetikai auditálás mibenléte az érintett vállalatok szempontjából	63
2. Uniós jogi háttér	65
3. A hazai szabályozás egyes elemei	70
3.1. Az auditálás tartalma, „hatékonysága”	71
3.2. A mentesülések köre	72
3.3. Regisztrációs és adatszolgáltatási kötelezettség	74
3.4. Az auditálásban részt vevők körére vonatkozó előírások	75
4. Zárzó	76

GYÜRE ANNAMÁRIA CSILLA

Az Európai Unió energiapolitikája és -joga az éghajlatvédelmi politika tükrében 79

1. Bevezetés	79
2. Az EU környezet- és energiapolitikája, keretei	80
3. Az EU szerződési jogi keretei	85
4. Az alacsony szénkibocsátású gazdaságra való áttérés gondolatköre ..	87
5. Az EU szabályozási területei az energiajog terén	89
5.1. Energiahatékonyság	89
5.2. Megújuló energiaforrások alkalmazása mint energiapolitikai prioritás	94
5.3. A transzeurópai energiahálózatok fejlesztésének egyes elemei ..	97
6. Összegző gondolatok	99

HIMMEL MÁRK – NÉMETH ANDRÁS

A nukleárisenergia-termelés mint közös érdekű célkitűzés – az Európai Törvényszék nukleárisenergia-termeléssel kapcsolatos megfontolásai a *Hinkley Point C* ügyben hozott ítélet alapján 103

1. Előzmények – Az alapügy rövid bemutatása	103
2. A közös érdekű célkitűzés	105
2.1. Az Euratom-szerződés alkalmazhatósága és a közös érdekű célkitűzés az EUMSZ és az Euratom kontextusában	106
2.2. Új nukleáris termelőkapacitások létesítése	108

2.3. A nukleáris beruházások jellemzői	109
2.4. Az állami beavatkozás szükségessége és összeegyeztethetősége	110
3. A nukleárisenergia-termelés sajátosságai és pozitív hatásai	111
3.1. Indokolt-e jelentős baseload kapacitás fenntartása?	112
3.2. A nukleárisüzemanyag-ellátás biztonsága	112
3.3. Az atomerőművek érzékenyek a hőmérséklet emelkedésére	113
3.4. A leállások lehetséges hatásai	114
3.5. A nukleárisenergia-termelés mint alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológia	115
4. Összefoglalás	115

HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR

Szociális szempontok az energiaunióban	117
1. Bevezető	117
2. Szociális szempontok vizsgálata az energiaunió területén	118
3. Szociális szempontok az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelvében	118
4. Szociális szempontok az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelvének módosítási tervezetében	120
5. Összegzés	124

SIMON DORÓTTYA

Energetikai, állami támogatással kapcsolatos jogviták az Európai Unió Bírósága előtt, és az aktuális jogértelmezések magyar vonatkozásai – I. rész	127
1. Az állami támogatások tilalma és a jogérvényesítés alapvető intézményrendszere	127
2. Az elmúlt évek energetikai területre tartozó, állami támogatással kapcsolatos jogvitáinak főbb csoportjai	129
3. A <i>PreussenElektra</i> ítélet továbbélése	131
4. Más tagállamban termelt zöldenergia kizárása a támogatási rendszerből	137
5. Atomerőmű állami támogatását engedélyező bizottsági határozat megtámadhatósága	139

SIMON DOROTTYA

Energetikai, állami támogatással kapcsolatos jogviták az Európai Unió Bírósága előtt, és az aktuális jogértelmezések magyar vonatkozásai – II. rész 143

1. A piacgazdasági szereplő elv és teszt alkalmazása energetikai állami támogatásos ügyekben 144
  - 1.1. A piaci magánbefektető/magánhitelező elv lényege és a *Frucona Košice* ügyben elfogadott legfrissebb jogértelmezések az elv alkalmazhatóságáról 144
  - 1.2. Az EDF mérlegében a francia villamosenergia-átviteli hálózat karbantartásával kapcsolatban képzett céltartalékot saját tőkévé átminősítő, az ezzel kapcsolatos társasági adót elengedő intézkedés értékelése, a piaci magánbefektető elv alkalmazhatósága 148
  - 1.3. Piacgazdasági szereplő teszt alkalmazandóságának értékelése az Allouminion tis Ellados számára kedvezményes villamosenergia-ellátást biztosító bírói ideiglenes intézkedéssel kapcsolatban 152
2. Összeegyeztethetőség értékelése az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdés c) pont alapján, egy elektromosautó-gyár létesítésének regionális beruházási támogatásával összefüggésben 156
3. A jogérvényesítés lehetséges fórumával kapcsolatos jogértelmezések az energetikai állami támogatásos ügyek elmúlt egy évi joggyakorlatában 159

SZUCHY RÓBERT

Az intelligens hálózatok jövője 163

1. Bevezetés – Az intelligens hálózatok meghatározása 163
2. Az Európai Unió új szabályrendszere és az intelligens rendszerek . . . 165
3. Az intelligens rendszerek elterjedése az Európai Unióban 167
4. Az Európai Unió és az intelligens rendszerek 169
5. Az intelligens mérési rendszerek bevezetésének a kötelezettsége . . . 169
6. Adatkezelési kérdések és aggályok az intelligens hálózatok vonatkozásában 170
7. Az intelligens hálózatok és a piaci verseny 173
8. Az intelligens fogyasztásmérőkre vonatkozó alapvető előírások 174
  - 8.1. A megújuló energiaforrások növekvő aránya 174
  - 8.2. Adatvédelmi intézkedések 174
    - 8.2.1. Adatbiztonság 174
    - 8.2.2. Adatfeldolgozás 176

9. Funkcionális minimumkövetelmények az okosmérőkre vonatkozóan	177
9.1. A felhasználó részére biztosítandó kötelező funkcionalitás	177
9.2. A mérőeszköz üzemeltetője számára biztosítandó kötelező funkcionalitás	178
10. Dinamikus tarifák kialakítása	179
11. Intelligens mérőeszközök az Európai Unió tagállamaiban	179
12. Összegzés	181

TÓTH ANDRÁS

A legújabb európai versenyjogi fejlemények az energetikai szektorban	183
1. Bevezetés	183
2. Az EUMSZ 101. cikk alkalmazása	183
2.1. Az EPEX Spot és Nord Pool Spot AS energiatőzsdék	183
2.2. Gázdesztinációs korlátozások	184
2.2.1. E.ON Ruhrgas/GDF Suez	184
2.2.2. ENI/ENEL/GDF	185
2.2.3. Gazprom	185
3. Infrastruktúrakorlátozások, az EUMSZ 102. cikk alkalmazása	187
4. Ügyfélkorlátozások	190
5. Hozzáférés ügyféladatbázisokhoz	191
6. Az EUMSZ 106. cikk alkalmazása – Dimosia Epicheirisi Ilektrismou AE (DEI)	191
7. Összegzés	192

Előszó

Az energiajog napjainkban új jogterületnek (vagy éppen jogágnak) tekinthető. Nincsen egységes fogalma, amivel meghatározhatnánk. Ez a helyzet is hozzájárul ahhoz, hogy sokan félreértik, hogy mi is az energiajog valójában. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy számos országban évszázadok óta találkozhatunk olyan szabályozásokkal, amelyek az „energiával” foglalkoznak, jogi formában. Már a 19. században, és különösen a 20. század elején számos energetikai tárgyú szabályozás született, különösen a szén és majd az olaj szabályozására vonatkozóan. A későbbiek során terjedt ki a szabályozás – alapvetően a II. világháború után – a nem-fosszilis energiahordozókra, úgymint a nukleáris energiára, a vízenergiára, a szélenergiára és a más egyéb megújuló energiaforrásokra. Napjainkban az energiajog egyre nagyobb jelentőségre tesz szert, még ha csak a klímaváltozás elleni harcot vagy az Európai Unió energiafüggőségét vesszük figyelembe. Egyúttal az ellátásbiztonság is egyre komolyabb szerephez jut.

Éppen ezért fontos, hogy e rendkívül szerteágazó új terület a jogtudományon belül is megfelelő helyet kaphasson, és hogy kellő szakmai fórum álljon rendelkezésre, ahol a tudományterületet művelők megoszthatják gondolataikat, és megismertethetik munkásságukat egymással, valamint az érdeklődő tudományos közösséggel.

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara és a Wolters Kluwer Hungary Kft. 2018. május végén harmadik alkalommal rendezte meg a Magyar Energetikai Jogi Konferenciát. A konferencia az egyike a tisztán energiajogi kérdésekkel foglalkozó konferenciáknak. A konferencia mottója: *„Jogi kihívások az energetikai projektek terén – beruházások lokális, regionális és határon átnyúló jogi vonatkozásai”* volt. A résztvevők első kézből hallhattak hasznos információkat és tapasztalatokat különböző hazai és nemzetközi, különböző energiaágazatokhoz tartozó beruházások és fejlesztések jogi vonatkozásairól, infrastrukturális vagy működésbeli kérdéseiről. E kötet azonban visszatekint a 2017-es konferenciára is.

A 2017-es és a 2018-as év konferencia-résztevői a hazai és a nemzetközi tudományos és a gyakorlati élet legkiválóbb szereplői közül kerültek ki. E kötetben elsődlegesen az előadók a konferencián elhangzott előadásuk témájával egyező témában írt szakmai írásai találhatóak, továbbá olyan kiváló szerzők munkái is, akik ugyan nem vettek részt előadóként a konferencián, azonban tanulmányuk összhangban van a konferencia témájával, és így lenyomatot képeznek a hatályos energiajogi gondolkodásról az utókor számára.

Kellemes olvasást kívánok Önöknek!

Dr. habil. Szuchy Róbert, PhD
Szerkesztő

egyetemi docens
dékánhelyettes
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

A kézirat lezárva: 2018. október 15.

A nemzeti közműszolgáltatás közelmúltbeli változásai Magyarországon

A nemzeti közműszolgáltatás koncepciója alapvetően a nemzeti közműszolgáltatási rendszer megszervezése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 1019/2015. (I. 22.) Korm. határozatra épült. A Korm. határozat 1. pontja alapján a Kormány egyetértett azzal, hogy a nemzeti közműszolgáltatási rendszer a földgáz, a villamos energia és a távhőszolgáltatás tekintetében piaci alapokon kerüljön megszervezésre, továbbá döntött az Első Nemzeti Közműszolgáltató Zrt. (a továbbiakban: ENKSZ) megalapításáról. Emellett nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a kormányzati szándék arra irányult, hogy egy hosszú távon fenntartható, országos kiterjesztésű, modern, innovatív és integrált közműszolgáltatási rendszer jöjjön létre Magyarországon. Az állami szerepvállalást a drágán működő lakossági szolgáltatók kezelése, a múltbeli elmaradt beruházások miatti jelentős infrastrukturális fejlesztési igény, a Téli Energiacsomag okozta kihívások, új technológiák adaptálásának elősegítése, valamint a fogyasztáshoz képest túlterjeszkedett hálózati infrastruktúra árnyomásának enyhítése indokolta.

Az ENKSZ a fent hivatkozott kormányzati célok megvalósítása érdekében 2015. február 13-án került megalapításra egymilliárd forintos alaptőkével és tizennégymilliárd forint tőketartalékkal. A holdingalapú közszolgáltatási rendszer megszervezése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 1465/2014. (VIII. 15.) Korm. határozat, a holding alapú közszolgáltatási rendszer kialakításáról szóló 1484/2014. (VIII. 27.) Korm. határozat, valamint a nemzeti közműszolgáltatási rendszer megszervezéséről szóló 1545/2014. (IX. 29.) Korm. határozat megteremtette a nemzeti közműszolgáltatási rendszer jogi hátterét.

---

¹ dr. Cseh Tamás Zoltán, 2016. október – 2018. január: Közműszolgáltatásért Felelős Helyettes Államtitkár. 2018. január – 2018. augusztus: NKM Nemzeti Közművek Zrt. Törzskari Vezérigazgató-helyettes. 2018. szeptember – jelenleg: MVM Magyar Villamos Művek Zrt. Jogi és Integrált Vállalatirányítási Vezérigazgató-helyettes

A nemzeti közműszolgáltatás kiépítésével kapcsolatos főbb törvénymódosítások:

- a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény módosításáról szóló 2015. évi XXXIV. törvény, melynek célja az egyetemes szolgáltatói tevékenységgel felhagyni kívánó társaság által ellátott felhasználók tekintetében az egyetemes szolgáltatás keretei között történő folyamatos földgázellátás biztosítása volt.
- a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény módosításáról szóló 2015. évi CLIII. törvény, amely lehetőséget teremtett arra, hogy a villamosenergia-piaci egyetemes szolgáltatási tevékenységet átvegyék, bővítsék ellátási területüket, amennyiben erre megfelelő ajánlatot tesznek, illetve a módosítás pontosítja az egyetemes szolgáltatásra vonatkozó engedély kiadásának szabályait.

A nemzeti közműszolgáltatás kiépítésével kapcsolatos fontosabb kormánydöntések:

- az állam távhőszolgáltatási piacra lépésének előkészítéséhez szükséges TÁVHŐ Audit Projekt jóváhagyásáról szóló 1794/2015. (XI. 10.) Korm. határozat, amely a TÁVHŐ Audit Projekt megvalósítására irányult;
- a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 19/2009. (I. 30.) Korm. rendelet módosításáról szóló 137/2015. (VI. 2.) Korm. rendelet és a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 19/2009. (I. 30.) Korm. rendelet és a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 19/2009. (I. 30.) Korm. rendelet módosításáról szóló 137/2015. (VI. 2.) Korm. rendelet módosításáról szóló 277/2015. (IX. 22.) Korm. rendelet, melynek célja az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók gázmérő berendezésének felülvizsgálata abban az esetben, ha a mérőeszköz mérési tartománya a szabályozásban meghatározott módon eltér a legnagyobb, átlagosan mért órai fogyasztástól.

A határozatok lehetőséget adnak a mérőeszköz cseréjére a földgázelosztó teljes költségviselése mellett.

A postaügyért és a nemzeti pénzügyi szolgáltatásokért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól szóló 1342/2016. (VII. 5.) Korm. határozat 3. e) pontja alapján 2016. július 6-tól a kormánybiztos látta el a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter helyett és nevében eljárva az ENKSZ feletti tulajdonosi joggyakorló feladatokat. A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendeletnek a 2016. július 30. napjától hatályos 109/A. §-a alapján a nemzeti fejlesztési miniszter az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény 3. § (2) bekezdés a) pontja

tekintetében a Kormány kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős tagja. 2017. február 15-től, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 33/2014. (X. 10.) NFM utasítás 80. § (12) bekezdése alapján, az ENKSZ felett a Postaügyért és a Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatásokért Felelős Kormánybiztos (a továbbiakban: Kormánybiztos) gyakorolja a tulajdonosi jogokat. Meghatározásra került az a lépéssorozat, amelynek végrehajtásával az ENKSZ feletti tulajdonosi struktúra átalakult, s így az MVM Magyar Villamos Művek Zrt. és a Kormánybiztos felügyelete alá tartozó csoport (a Kormánybiztos és az általa irányított MFB Zrt. együttesen a továbbiakban: Közös Állami Részvényesi Érdekkör) 50–50%-os tulajdoni hányaddal és a kapcsolódó irányítási jogokkal rendelkezik.

Az ENKSZ 2017. január 31-ével megvásárolta az EDF DÉMÁSZ Zrt.-t és tagvállalatait, és ezzel megteremtette az alapját a nemzeti közműszolgáltatás villamos energiái üzletágának. 2017 júniusában az MFB Zrt. az NKM Zrt.-be apportálta a FŐGÁZ Zrt. 100%-os részvénycsomagját. A DÉMÁSZ Zrt. 4 hónap alatt megszerezte az országos villamos energia egyetemes szolgáltatási engedélyt és a mögöttes folyamatokat is eredményesen kialakította. A FŐGÁZ Zrt. országos ügyfélszolgálattal rendelkezik és ellátja a DÉMÁSZ Zrt. villamos energia országos egyetemes szolgáltatási tevékenységének kiszolgálását is a közös ügyfélszolgálattal.

A II. Magyar Energetikai Jogi Konferencia óta eltelt időben az ENKSZ neve 2017. június 1-jétől NKM Nemzeti Közművek Zrt.-re változott (a továbbiakban: NKM), mivel az jobban kifejezi a csoport összetettségét és alkalmas az intenzív fogyasztói kommunikáció megvalósítására, a közműszolgáltató és a lakosság pozitív viszonyának megerősítésére. 2017. második felében az NKM megszerezte az ÉGÁZ–DÉGÁZ Földgázelosztó Zrt. 100%-os részvénycsomagját. 2017-ben tehát megépítésre került egy kb. 4,2 millió ügyfelet kiszolgáló, az országban a 11. legnagyobb árbevételű, kb. 3000 főt foglalkoztató nemzeti tulajdonú, fenntartható üzleti modellel rendelkező és a piacon versenyképes, agilís, innovatív vállalatcsoport, az NKM Nemzeti Közművek Zrt. Az NKM valódi, stratégiai irányítói szerepkört gyakorló vállalatá fejlődött és pozitív eredményt tud termelni. A keletkező jövedelmeket a nemzeti közműszolgáltatási rendszer stabilizációjába, modernizációjába és innovatív termékfejlesztésekbe forgatja vissza a rezsicsökkentés eredményeinek fenntartása és védelme, valamint a versenyképesség javítása érdekében.

Nukleáris kárfelelősség Csernobil után – megoldás lehet-e a globalizáció?

„Sok számadat mindmáig ismeretlen...
Annyira szörnyűek, hogy ezeket továbbra is titokban tartják.
A Szovjetunió nyolcszáz ezer sorkatonát és szolgálatba
behívott likvidátort küldött a katasztrófa helyszínére,
az utóbbiak átlagéletkora harminchárom év volt.”²

Azon túlmenően, hogy öt éves koromban a nagyfeszültségű (átviteli) villamosenergia-hálózat vezetőiket „citromreszelő”-nek hívtam – a gyerekek képesek arra, hogy minden racionális magyarázatra tekintet nélkül nevezzenek el dolgokat –, sokáig nem sok közöm volt az energetikához.

Majd 1986 áprilisában, tizenegy éves gyerekként nem értettem, hogy a szüleim miért nem engednek ki a nagymamám kertjébe friss zöldséget szedni az ebédhez.

2017. július 15-én elmentem a csernobili harminc km-es zónába – mindössze pár méterre voltam a Szarkofágtól [New Safe Confinement (NSC)] –, azért, hogy megpróbáljam megérteni, hogy mi történt. A táj a csillogó nap-sütésben szurreálisan békésnek látszott. A csernobili atomerőmű árnyéka visszatükröződött a melegvízcatornában.

Akkor, harmincegy évvel a baleset után, amelyet az abban az időszakban a nukleáris energia történetének legpusztítóbb baleseteként (a szerző szabad fordítása, az eredeti angol nyelvű megfogalmazás szerint: „*the most devastating accident in the history of the nuclear power*”³) emlegettek, Pripjatyban, a „szellemvárosban” a doziméter talajszinten 11,06 microSievert per óra dóziségyenértéket mutatott. Ez az érték nem sokkal kevesebb, mint 100 milliSievert per év effektív dózis, amely a Nemzetközi Sugárvédelmi Bizottság (International Committee of Radiation Protection) által ajánlott – és nemzetközi szabályokban lefektetett – referenciaérték felső határa.

---

¹ dr. Fazekas Orsolya, LL.M. in European and Comparative Law, D. U. in International Nuclear Law, a Magyarországi Üzleti Tanács a Fenntartható Fejlődésért (BCSDH) felügyelő bizottságának és az International Nuclear Law Association tagja, a BCSDH „Jövő vezetői tehetőségprogram” egyik mentora.

² Szvetlana Alekszijejics: *Csernobili ima*. Európa, Budapest, 2016. 10.

³ IAEA dokumentum „*Ten years after Chernobyl: What do we really know?*” 5. oldal, hozzáférhető: http://www.iaea.org/inis/collection/NCLCollectionStore/_Public/28/058/28058918.pdf?r=1

2018 márciusában a barátaim az egykori kórház területén több mint 56 microSievert per óra dóziségyenértéket mértek...

A csernobili baleset határokon átnyúló következményei rávilágítottak – többek között – az abban az időben hatályos nukleáris kárfelelősségi rendszerek hiányosságaira.

A jelen cikk tárgya szempontjából a fő kérdés az, hogy mi változott azóta, és „ki fizeti a révényt” (azaz, hogy a jelenlegi nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek alkalmasak-e arra, hogy megfelelő kompenzációt nyújtsanak a károsultaknak, és amennyiben nem, bármilyen további nemzetközi harmonizáció – ideértve egy lehetséges teljes globalizációt is – egyáltalán szóba jöhet-e adekvát megoldásként).

1. Bevezetés

„At that time my notions of nuclear power were utterly idyllic. At school and at the university we'd been taught that this was a magical factory that made »energy out of nothing«, where people in white robes sat and pushed buttons. Chernobyl blew up when we weren't prepared.”⁴

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: *„Abban az időben az atomenergiáról való elképzeléseim egészen idillikusak voltak. Az iskolában és az egyetemen azt tanították nekünk, hogy ez egy »semmiből« energiát termelő mesebeli gyár, ahol emberek ülnek fehér ruhában, és gombokat nyomogatnak. Csernobil felrobbant, miközben mi nem voltunk erre felkészülve.”)*

A nukleáris balesetek⁵ – természetüknél fogva – alkalmasak arra, hogy országhatárokon és politikai határokon átnyúlva igen jelentős mértékben károsítsák az emberek egészségét, a természeti és épített környezetet, a tulajdont és a gazdaságot.⁶

---

⁴ Svetlana Alexievich: *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Picador, New York, 2006.

⁵ Megjegyzendő, hogy a nukleáris kárfelelősségi jogban különbséget kell tenni a „nukleáris esemény” és a „nukleáris baleset” fogalma között. Előbbi is okozhat ugyanis kárt. A cikkben helyesebb lenne a „nukleáris esemény” fogalmát használni, azonban ezen a ponton a szerző az atomkárókért való polgári jogi felelősségről Bécsben 1963. május 21-én kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 24/1990. (II. 7.) MT rendelet „nukleáris baleset” fogalomhasználatából indult ki. Helyesen a fogalom angol nyelven: „nuclear incident”.

⁶ Kuş, Selma: *International nuclear law in the 25 years between Chernobyl and Fukushima and beyond...* 87 *Nuclear Law Bulletin* (2011) 7.

A kárenyhítés, valamint – adott esetben – több százezer károsult/áldozat adekvát és megfelelő időben történő kompenzálása jelentős pénzügyi forrásokat és valamifajta „harmonizált” nemzetközi jogi szabályozást igényel. Abban az esetben, ha egy állam nem része ennek a nemzetközi szabályrendszernek, kitétté válhat egyfelől a nemzetközi magánjogi szabályozás alkalmazásában rejlő esetleges bizonytalanságoknak (pl. jogválasztás és az ún. „forum shopping”, azaz a legkedvezőbb jog kiválasztása), másfelől a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó nemzeti szabályozásban megnyilvánuló nehézségeknek (pl. a károkozás szándékosságának, avagy gondatlanságának a kérdése, bizonyítási teher, valamint az elévülési idők tartama).

Azonban bármilyen harmonizált – még inkább – globális nemzetközi szabályrendszer – a jogbiztonság megteremtésével – csak abban az esetben lehet hatékony eszköze a károsultak/áldozatok és az iparág megfelelő védelmének, ha az jól működik, és megfelelő módon biztosítja az érintettek eltérő érdekei közötti egyensúlyt (pl. az áldozatok érdeke nyilvánvalóan az, hogy mindenki teljes kártérítést kapjon, ezzel szemben a biztosítótársaságok – abban az esetben is, ha az üzemeltető felelőssége a nemzeti jog alapján korlátlan – nyilvánvalóan nem nyújthatnak korlátlan biztosítási fedezetet).

A jelen cikk célja az, hogy részleteiben vizsgálja egy lehetséges világméretű, globális nukleáris kárfelelősségi rendszer előnyeit és hátrányait, a mellette és ellene szóló érveket, illetve állást foglaljon abban a kérdésben, hogy egy globális rendszer – akár jogi, akár gyakorlati szempontból – kívánatos és/vagy racionális megoldás lehet-e.

Tekintettel arra, hogy a szerző feltételezi, hogy az Olvasó rendelkezik alapvető ismeretekkel a hatályos nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek tartalmát, működését illetően, a cikk nem tárgyalja részletesen ezen rendszerek valamennyi elemét, csupán azokra helyez hangsúlyt, amelyek a cikk tárgyára tekintettel relevanciával bírnak.

A szállítással kapcsolatos felelősség a cikknek szintén nem képezi tárgyát.

A cikk második fejezete röviden ismerteti a jelenlegi helyzetet. A nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek instrumentumait, valamint azok szerződő feleit a mellékletként csatolt áttekintő táblázat (*1. táblázat*) mutatja.

A harmadik fejezet a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek előnyeit és hátrányait taglalja, kiindulva abból, hogy a globalizáció nyilvánvalóan csak abban az esetben lehet kívánatos, amennyiben a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszereknek több előnye van, mint hátránya.

A negyedik fejezet azon alternatívákról nyújt általános áttekintést, amelyek egy esetleges globalizáció alapjául szolgálhatnak.

Ezen alternatívák részletes elemzését az ötödik–nyolcadik fejezetek tartalmazzák.

A jelen cikk konklúziója és a szerző véleménye a kilencedik fejezetben kerül megfogalmazásra.

A következő oldalakon kifejtettek forrásul szolgáló információk a bibliográfiában és/vagy a lábjegyzetekben kerültek feltüntetésre.

2. A jelenlegi helyzet – tények és adatok

„Global nuclear power generation increased by 1.4% in 2016, due to a 23% increase in China, although the share of nuclear energy in electricity generation stagnated at 10.5% (–0.2%).

Ten reactors started up in 2016, of which one-half were in China. Two reactors were connected to the grid in the first half of 2017 – one in China, one in Pakistan (by a Chinese company) – the first units to start up in the world whose construction started after the Fukushima disaster began.

Three construction starts in the world in 2016 – two in China, one in Pakistan (by a Chinese company) – down from 15 in 2010, of which 10 were in China. One construction started in India in the first half of 2017, none in China or in the rest of the world.”⁷

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: „A globális nukleárisenergia-termelés 2016-ban 1,4%-kal nőtt a kínai 23%-os növekedésnek köszönhetően, miközben a nukleáris energia részesedése a villamosenergia-termelésben 10,5%-on stagnált (0,2%).

2016-ban tíz reaktort helyeztek üzembe, ezek felét Kinában. 2017. első felében két reaktort csatlakoztattak a hálózatra, egyet Kinában, egyet pedig – egy kínai társaság – Pakisztánban, ez volt az első blokk a világon, amelynek az építése a fukushimai katasztrófát megelőzően kezdődött meg.

2016-ban a világon három építkezés kezdődött, kettő Kinában, egy pedig – egy kínai társaság kivitelezésével – Pakisztánban, ez csökkent a 2010. évi 15-höz képest, amelyből 10 Kinában épült. 2017. első felében egy építkezés kezdődött Indiában, Kinában és világszerte egy sem.”)

A nukleáris károkért való polgári jogi felelősség azon államok között tekinthető nemzetközi szinten harmonizáltnak, amelyek speciális nukleáris kárfelelősségi jogszabályrendszert alkottak, vagy részes felei vagy a párizsi, vagy a bécsi nukleáris kárfelelősségi rendszernek, vagy ugyan nem részes felei egyik nukleáris kárfelelősségi rendszernek sem, azonban nemzeti joguk ezen rendszerek alapelveivel többé-kevésbé összhangban van.

---

⁷ The world nuclear industry status report 2017. A Mycle Schneider Consulting Project Paris, September 2017, 12.

Azonban ez a harmonizáció semmiképpen nem világméretű, és az sem mondható el, hogy EU-méretű lenne.

Az IAEA PRIS adatbázisában rögzített adatok szerint 2018. május 7-én világszerte 450 nukleáris reaktor termel villamos energiát, és 58 új reaktor áll létesítés alatt.⁸

Ahogy az az *I. táblázat*ból jól látszik,

- (a) a világ országainak közel fele részese valamilyen nemzetközi nukleáris kárfelelősségi instrumentumnak,
- (b) a tíz legnagyobb nukleáris hatalom közül Kína és a Koreai Köztársaság nem részes fele semmilyen nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszernek,
- (c) 2017. június 6-án⁹ a Kiegészítő Kompenzációs Egyezménynek mindössze tíz részes¹⁰ fele van: Argentína, Ghána, India, Japán, Kanada, Montenegro, Marokkó, Románia, az Egyesült Arab Emírátságok és az Amerikai Egyesült Államok.

A világ tíz legnagyobb atomerőmű-üzemeltető állama közül Dél-Korea (korábban Koreai Köztársaság), Franciaország, Németország, Oroszország, Svédország és Ukrajna nem részes fele a Kiegészítő Kompenzációs Egyezménynek.¹¹

Marokkónak, Montenegrónak és Ghánának nincsen atomerőműve (azonban Marokkóban és Ghánában működik kutatóreaktor).

Az EU tagállamai közül a Kiegészítő Kompenzációs Egyezményt egyedül Románia ratifikálta.

---

⁸ <https://www.iaea.org/pris/>

⁹ Utolsó frissítés dátuma, hozzáférhető: https://www-legacy.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp_status.pdf

¹⁰ Vagy csatlakozott, vagy ratifikálta.

¹¹ https://www-legacy.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp_status.pdf

3. Egy nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszer előnyei és hátrányai

„The mitigation measures taken by the authorities, including evacuation of people from the most contaminated areas, substantially reduced radiation exposures and the radiation-related health impacts of the accident. Nevertheless, the accident was a human tragedy and had significant environmental, public health and socio-economic impacts.”¹²

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: „A hatóságok által fogantatosított kárenyhítő intézkedések, ideértve a lakosság evakuálását a legfertőzöttebb területekről, jelentősen csökkentették a sugárzásnak való kitettséget és a balesetnek a sugárzással kapcsolatos egészségügyi hatásait. Mindazonáltal, a baleset emberi tragédia volt, és jelentős környezeti, közegészségügyi és szocio-gazdasági hatásokkal járt.”)

Azt megelőzően, hogy a globalizáció mellett vagy az ellen állást foglalnánk, lépünk vissza két lépést, és vizsgáljuk meg, hogy az államoknak miért kellene vagy nem kellene egy nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerhez csatlakozniuk. Amennyiben ugyanis a végső konklúzió az, hogy nem kellene, globalizációra sincs szükség.

Ahogy az már a bevezetésben is említésre került, a nukleáris balesetek természetüknél fogva alkalmasak arra, hogy ország- és politikai határokra tekintet nélkül igen jelentősen károsítsák az emberek egészségét, a környezetet, az anyagi javakat és a gazdaságot.

Ezen túlmenően a kárenyhítés, valamint – adott esetben – több százezer károsult/áldozat adekvát és megfelelő időben történő kompenzálása jelentős pénzügyi forrásokat igényel.

Az áldozatok számára kiemelt jelentőséggel bír, hogy lehetőségük legyen arra, hogy

- (i) perelhessék az államot,
- (ii) csak egy bíróságnál indíthassanak pert,
- (iii) ügyüket harmonizált jogszabályok alapján bírálják el,
- (iv) korrekt, méltányos, adekvát kompenzációt kapjanak megfelelő időben, valamint
- (v) az ügyükben hozott ítélet – függetlenül attól, hogy az hol született – végrehajtása biztosított legyen.

---

¹² Chernobyl’s Legacy: Health, Environmental and Socio-economic Impacts and Recommendations to the Governments of Belarus, the Russian Federation and Ukraine. The Chernobyl Forum: 2003–2005, Second revised version, 7.

1986-ban, a csernobili baleset idején az akkori Szovjetunió nem volt részese a Bécsi Egyezménynek,¹³ és nemzeti joga nem is adressálta speciálisan a nukleáris károkért való felelősséget.

Az akkor hatályos ukrán polgári törvénykönyv szerint – amely egyedüli forrásként szolgált kártérítési igények érvényesítésére – főszabályként a kárt teljes egészében annak kell megtérítenie, aki azt okozta. Annak ellenére, hogy ez a szabály volt alkalmazandó a nukleáris károk esetében (is), jogalapot biztosítva a károsultaknak a kártérítési követelésekre, ez a fajta védelem a gyakorlatban két okból sem működött.

Először is, az ipari balesetek által okozott károk megtérítése az akkori Szovjetunióban nem volt „szokványos”.

Másodszor, a radioaktivitás lehetséges káros következményeire vonatkozó információkat az állam bizalmasan kezelte, amely megnehezítette az okozati összefüggés bizonyítását. Ez azt jelenti, hogy a károsultak nem minden esetben voltak tisztában azzal, hogy ők kárt szenvedtek. Ha pedig nincs kár, miért kellene kompenzációt fizetni?

A csernobili baleset által okozott kár megtérítéséhez, valamint a károk enyhítéséhez szükséges költségeket az akkori Szovjetunió állami költségvetéséből biztosították. 1986 és 1991 között csak a kitelepítési költségek 3173 millió USD-ra rúgtak.¹⁴

Dubas és szerzőtársai álláspontja szerint:

„Ukraine was practically not ready for resolving the issues of nuclear damage compensation for need of financial, managerial and legal mechanisms; »Chornobyl legislation« was adopted according to the principle of absolute liability of the State for damage caused by the accident on Chornobyl NPP. [...] All possible damage was being compensated, the system of benefits and compensations was not equitable and it did not encourage sufferers to change their status and made them waiting for everything from the state.”

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: *„Ukrajna gyakorlatilag nem állt készen a nukleáris károk megtérítéséhez szükséges pénzügyi, adminisztratív és jogi mechanizmusok szükségességével kapcsolatos kérdések kezelésére; a »Csernobil jogszabálycsomagot« a csernobili atomerőműben bekövetkezett baleset által okozott károkért való kizárólagos állami felelősség elve mentén fogadták el. [...] Minden lehetsé-*

---

¹³ Tekintettel arra, hogy a Párizsi Egyezményhez csak OECD országok csatlakozhattak, annak az akkori Szovjetunió eleve nem lehetett a részese.

¹⁴ Dubas, Ruslan et al.: Transformation of nuclear liability legislation in Ukraine (Lessons of Chornobyl). In: Lamm Vanda (szerk.): *Nuclear Inter Jura 2001, Nuclear Law under the sign of safety and confidence, proceedings*. Archaeolingua, Budapest, 2002. 221.

ges kárt megtérítettek, a kompenzációs rendszer nem volt méltányos, és nem ösztönözte a károsultakat jogállásuk átgondolására, ehelyett mindent az államtól kellett várniuk.”)

Az előzőekben felvázolt problémák már sugallhatják azt, hogy szükség lehet „valami nemzetközire”, akár harmonizáltra, vagy még inkább globálisra.¹⁵

Ezen túlmenően, az állami üzemeltetésű nukleáris létesítmények esetében felmerülhet az a probléma, hogy nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszer hiányában vajon az állam hivatkozhat-e az állami immunitásra.

Ahogy az már fentebb említésre került, 1986-ban, a csernobili baleset bekövetkeztekor az akkori Szovjetunió nem volt részese a Bécsi Egyezménynek. Ha az lett volna, nem hivatkozhatott volna az állami immunitásra, tekintettel arra, hogy ezt a lehetőséget a Bécsi Egyezmény XIV. Cikke kizárja.¹⁶

Az állami immunitás kulcskérdése az, hogy vajon az állam az adott cselekedetével közhatalmi funkciót gyakorol-e, vagy úgy jár el, mint egy magán piaci szereplő. A csernobili esetben lehetne azzal érvelni, hogy az atomerőmű ugyanúgy termelt áramot, mint ha azt magán piaci szereplő üzemeltette volna. Ha viszont azt nézzük, hogy annak a tesztnek a lefolytatása, ami végül a balesethez vezetett, politikai nyomásra történt, valamint a zóna katonai bázisként szolgálhatott (utalok itt pl. az elhíresült radarra), nem zárható ki, hogy védhető lett volna az akkori Szovjetunió immunitása.

A fentiek alapján a károsultak/áldozatok szemszögéből előnyösebb az, ha lehetőségük van arra, hogy pereljék az államot. Ez valószínűleg eljárási szempontból igaz, de érdemes megnézni, hogy valójában mi volt Ukrajnában a színtfalak mögött.

---

¹⁵ Ahogy azt Lamm Vanda említette a Széchenyi István Egyetemen 2017. április 21–22-én tartott előadásában: Németországban történtek kísérletek arra, hogy az akkori Szovjetuniót a nemzetközi közjog általános szabályai alapján (azaz az államok felelőssége alapján) kártérítésre kötelezzék, azonban nem jutottak messzire, tekintettel arra, hogy mind a párizsi, mind a bécsi rendszer a civiljogi felelősség talaján nyugszik.

Szakértők szerint az a probléma, hogy a nukleáris kárfelelősségi jog fejlődése nem az államok felelőssége felé mutat, mint ahogyan például az az ürobjektumok által okozott károkért való nemzetközi felelősségről szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének XXVI. ülészakán 1971. november 29-én elfogadott egyezmény II. Cikkében is megfogalmazásra került, nevezetesen: „A felbocsátó állam teljes mértékben felelős, hogy kártalanítást fizessen azokért a károkért, amelyeket az ürobjektum a Föld felszínén, vagy repülésben levő légitárműben okozott.” A nukleáris kárfelelősségi rendszerek a felelősséget az üzemeltetőre telepítik.

¹⁶ Bécsi Egyezmény XIV. Cikk: „*Ha az Egyezmény értelmében a XI. cikk szerint illetékes bíróság előtt a pert megindították, semmiféle, a belső és a nemzetközi jogon alapuló joghatóság mentességre nem lehet hivatkozni, kivéve a végrehajtási cselekményeket.*”

Képzelnék el, mi lett volna akkor, ha az akkori Szovjetunió részese lett volna a Bécsi Egyezménynek.

A Bécsi Egyezmény ötmillió USD-ban határozta meg a kárfelelősség minimális összegét. Ez azt jelenti, hogy az akkori Szovjetunióknak mindössze ennyit kellett volna költenie kártérítésre (hacsak a nemzeti jogalkotó nem rendelkezett volna másként, de miért is tette volna).¹⁷

Annak fényében, hogy csak a kitelepítés költségei 3173 millió USD-ra rúgtak, valamint a Bécsi Egyezmény nukleáris kárként nem ismerte el a kitelepítési költségeket, valamint a környezet helyreállításának költségeit,¹⁸ vélhetően mondhatjuk azt, hogy az ukrán károsultak – a körülményekhez képest – jobban járhattak a nukleáris kárfelelősség harmonizációja/globalizációja hiányában.¹⁹

Azonban mi a helyzet a külföldi károsultak kompenzálásával?

Egyezmény hiányában a joghatóságra vonatkozó általános szabályok az irányadók, míg az egyezmények szerint annak a szerződő félnek a bírósága illetékes, amelynek területén a nukleáris baleset bekövetkezett.²⁰

A létesítmény állama bíróságának kizárólagos joghatósága segít elkerülni néhány problémát (pl. ha több bíróság dönt azonos károkozó esetén, hogyan érvényesülhet az a szabály, hogy a kompenzáció során a halálesetek és az egészségkárosodások elsőbbséget élveznek).

Más oldalról, én mint magyar állampolgár csernobili károsult, szívesebben fordultam volna a saját (magyarországi) bíróságomhoz az ukrán helyett.

1986-ban a Bécsi Egyezménynek hét részes fele volt: Argentína, Bolívia, Egyiptom, a Fülöp-szigetek, Kuba, Peru, valamint Trinidad és Tobago. Nehéz azt elképzelni, hogy a csernobili baleset határokön átnyúló hatásai miatt pont ezen államok állampolgárai szenvedtek jelentős vagy egyáltalán bármilyen kárt.

Tekintettel arra, hogy 1986-ban a két akkor hatályos felelősségi rendszer között nem volt kapcsolódás, azok nem voltak „összekötve”, nem járt volna kártérítés azon államok állampolgárainak, amelyek nem voltak részes felei a Bécsi Egyezménynek (abban az időszakban tizenhat állam).²¹

---

¹⁷ Bécsi Egyezmény, V. Cikk (1).

¹⁸ Bécsi Egyezmény, I. Cikk (1) *k*.

¹⁹ Megjegyzendő, hogy Ukrajna 1996-ban csatlakozott a Bécsi Egyezményhez (forrás: https://www-legacy.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/liability_status.pdf)

²⁰ Párizsi Egyezmény 13 (a) Cikk, Bécsi Egyezmény XI. Cikk (1), Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény XIII. Cikk (1).

²¹ Részletekért ld. a jelen cikk 6.2. alfejezetét.

Az alkalmazandó jogot illetően két probléma emelendő ki. Egyrészt, nemzetközi szabályozás hiányában nehéz és költséges annak megállapítása, hogy az adott esetben mely ország anyagi joga alkalmazandó.

Másrészt, azzal együtt is, hogy az alkalmazandó jog beazonosítható, nem garantált az, hogy az alkalmas az igények megfelelő kezelésére [pl. ha a magyar Polgári törvénykönyv rendelkezéseit kellene alkalmazni a nukleáris károkért való felelősségre, az elévülési idő három év lenne, mint általános szabály a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való (veszélyes üzemi) felelősségre vonatkozó szabályok szerint].

Ha a kártérítést megítélték, a nukleáris károk határokon átnyúló természetének (is) köszönhetően, külföldi károsultak esetén biztosítani kell az ítéletek kölcsönös elismerését és végrehajthatóságát. Ennek lehetősége azonban – nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszer hiányában – megkérdőjelezhető.

Összefoglalva: az alábbi elemek szólnak kétségtelenül egy nemzetközi keretrendszer mellett:

- (i) állami üzemeltetésű atomerőművek esetén ne lehessen az állami immunitásra hivatkozni,
- (ii) „egycsatornás ítélkezés” („*procedural channelling*”),
- (iii) nemzetközi jog mint alkalmazandó jog, valamint
- (iv) az ítéletek kölcsönös elismerése és végrehajthatósága.

Azonban

- (i) számos esetben a károsultaknak külföldi bírósághoz kell fordulniuk, ami bonyolíthatja az eljárást (pl. számottevő költségek felmerülése, a megfelelő jogi képviselőt biztosítása, nyelvi, fordítási nehézségek);
- (ii) csak kevés – nemzetközi egyezményben nem részes – állam hazai jogrendszerre állapít meg magasabb kártérítési limitet, mint amilyeneket a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek instrumentumai előírnyoznak;
- (iii) a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek nem kezelik a katonai tevékenységgel okozott károk megtérítését, valamint
- (iv) ahogyan azt az *1. táblázat* mutatja, a jelenlegi nemzetközi keretrendszer továbbra is fragmentált és messze van az egységestől.²²

---

²² Civil Liability for Nuclear Damage: Advantages and Disadvantages of Joining the International Nuclear Liability Regime. A paper by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX), hozzáférhető: https://ola.iaea.org/ola/treaties/documents/liability_regime.pdf

4. Útban a globalizáció felé

„Finally, on nuclear liability, as noted by the European Economic and Social Committee in its Opinion on the Commission’s Nuclear Illustrative Programme, a harmonised liability scheme, including a mechanism to insure the availability of funds in the event of damage caused by a nuclear accident is essential to the long-term acceptability of nuclear power. Third party liability for nuclear damage does also fall within the scope of the Euratom Treaty. In its early years, the Community chose to rely on the OECD’s Paris Convention on nuclear liability as a common basis of an insurance and compensation regime in its member states. Since the 2004 enlargement, many new member states rely on the IAEA’s Vienna Convention for their nuclear liability regimes. The co-existence of two major third party nuclear liability regimes with several subregimes does not guarantee the same level of compensation for nuclear damage everywhere within the Community.”²³

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: „Végezetül, a nukleáris kárfelelősségről, ahogyan azt az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság a »Commission’s Nuclear Illustrative Programme«-ra adott Véleményében megjegyezte, egy harmonizált felelősségi rendszer, ideértve egy nukleáris baleset által okozott kár esetére pénzügyi forrás rendelkezésre állását biztosító mechanizmust, lényeges az atomenergia hosszú távú elfogadottságához. A nukleáris károkért való felelősség az Euratom-szerződés hatálya alá is tartozik. Korai éveiben a Közösség az OECD nukleáris kárfelelősségre vonatkozó Párizsi Egyezményére – mint a tagállamaiban a biztosítás és kompenzációs rendszer közös bázisára – hagyatkozott. A 2004-es bővítés óta számos új tagállam az IAEA Bécsi Egyezményére hagyatkozik nukleáris kárfelelősségi rendszerei tekintetében. A két alapvető nukleáris kárfelelősségi rendszer együttélése számos alrendszerrel nem garantálja a kompenzáció azonos szintjét bárhol a Közösség területén.”)

Ahogyan azt a harmadik fejezetben láthattuk, vélhetően több tényező szól egy nemzetközi rendszer mellett, mint ellene, így kiindulhatunk abból, hogy kívánatos lenne utóbbi erősebb alapokra helyezése és további kibővítése esetlegesen a globalizáció szintjére emelésével. Az, hogy ez pusztán utópia vagy realitás, más kérdés.

---

²³ Andris Piebalgs beszéde Brüsszelben 2007. október 3-án.

Ajánlásában az INLEX az alábbi állami intézkedéseket azonosította a globális nukleáris kárfelelősségi rendszer létrehozásának elősegítése érdekében:²⁴

- csatlakozás egy vagy több létező kárfelelősségi rendszerhez;
- a nukleáris létesítménnyel rendelkező államok annyi állammal létesítsenek nemzetközi egyezményeken alapuló együttműködést, amennyivel egyáltalán lehetséges;
- a nukleáris létesítménnyel nem rendelkező államok komolyan fontolják meg egy globális rendszerhez történő csatlakozás lehetőségét;
- a nukleáris létesítménnyel rendelkező államok biztosítsák azt, hogy megfelelő pénzügyi források álljanak rendelkezésre a nukleáris események károsultjainak teljes és megkülönböztetéstől mentes kompenzálására;
- az államok biztosítsák, hogy a nukleáris balesetekkel kapcsolatos valamennyi kártérítési igényt egy bíróság tárgyalja, még hozzá azonnal, méltányosan és megkülönböztetéstől mentesen,
- valamint az államok az IAEA által kidogozott modelljogszabályokat alkalmazták iránymutatásként – amennyiben ezek alkalmazhatóak – saját nemzeti nukleáris kárfelelősségi rendszerük kidolgozása és/vagy felülvizsgálata során.

Elméletileg számos alternatíva lehetséges egy globális nukleáris kárfelelősségi rendszer kialakítására, nevezetesen

- (1) a két létező nukleáris kárfelelősségi rendszer „összegyúrása”, egyesítése;
- (2) bármelyik ratifikálása vagy bármelyikhez történő csatlakozás, ideértve a Közös Jegyzőkönyvet is;
- (3) a Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény ratifikálása vagy az ahhoz történő csatlakozás annak lehetőségével, hogy az adott állam korábban már csatlakozott valamelyik létező nukleáris kárfelelősségi rendszerhez, és
- (4) EU-rezsim példaként történő alkalmazása.

Az első alternatíva megvitatásra került, de elvetették. A második alternatíva nagy valószínűséggel nem lenne a legjobb megoldás, lévén mivel többek között az Egyesült Államok mint vezető nukleáris állam – belső jogrendszerének köszönhetően – nem csatlakozhatna a meglévő nukleáris kárfelelősségi rendszerekhez. Megoldás lehet viszont a harmadik alternatíva, tekintettel

---

²⁴ Recommendations on how to facilitate achievement of a global nuclear liability regime, as requested by the IAEA Action Plan on Nuclear Safety by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX), hozzáférhető: <https://ola.iaea.org/ola/documents/ActionPlan.pdf>

arra, hogy a Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény képes „összekötni” az államokat, tekintet nélkül arra, hogy azok részesei bármely egyezménynek, avagy sem. Megoldás lehet továbbá a negyedik alternatíva is, hiszen egy irányelv lehetséges elfogadása nem érintené a Kiegészítő Kompenzációs Egyezményt.

A következő fejezetek ezen alternatívákat tárgyalják részleteiben.

5. Első alternatíva – a két létező nukleáris kárfelelősségi rendszer egyesítése

„De mortuis nil, nisi bene.”

„De mortuis nil, nisi vere.”

Az első alternatíva már a hatvanas években felmerült, amikor is egy munkacsoport jött létre azzal a mandátummal, hogy megvizsgálja a párizsi és a bécsi rendszer közötti kapcsolat problémáinak lehetséges megoldási módzatait.

A munkacsoport által készített második munkaanyag öt megoldást vázolt fel, amelyek közül három azon az elven alapult, hogy a két létező nukleáris kárfelelősségi egyezményt egy dokumentum váltsa fel az alábbi alopciókkal összhangban:

- (i) A Párizsi Egyezmény „nyíljon meg” minden állam számára, miközben a Bécsi Egyezmény nem lép hatályba.
- (ii) A Párizsi Egyezményben részes államok nem alkalmazzák a Párizsi Egyezményt, ellenben ratifikálják a Bécsi Egyezményt.
- (iii) Az egyezményeket egyetlen, teljesen új egyezménnyel helyettesítik.

A lehetséges megoldások közül az, hogy „kivégezzék” a Bécsi Egyezményt annak hatálybalépése előtt, és a Párizsi Egyezményt a világ valamennyi állama előtt megnyissák csatlakozásra, számos állam – főleg politikai megfontolások miatti – ellenérzésébe ütközött volna, valamint mindemellett vélhetően az IAEA számára sem lett volna elfogadható. Ezen túlmenően ez az opció a fejlett államok számára azt jelentette volna, hogy olyan egyezményt ratifikálnak, amelynek megszövegezésében nem vettek részt.

Egy teljesen új nemzetközi jogi instrumentum megszövegezésének időigénye években – még inkább évtizedekben – mérhető, valamint azzal a

kockázattal jár, hogy újrainyit olyan vitapontokat, amelyek a létező egyezményeknek köszönhetően már nyugvópontonra jutottak.²⁵

A fennmaradó két megoldás más elven alapult, nevezetesen a két rendszer párhuzamos létezésén vagy azáltal, hogy az egyik aláírója csatlakozhasson a másikhoz is,²⁶ vagy azáltal, hogy „hidat” létesítsenek a két egyezmény között, ez jelenleg a Közös Jegyzőkönyv.²⁷

Ahogy azt az előzőekben felvázoltak mutatják, az első alternatíva egyértelműen meghaladott: amennyiben a két létező rendszer nem helyettesíthető egyetlen dokumentummal egy nem globalizált környezetben, miért lenne hatékony eszköz egy globalizált rendszer kialakítására?

Valamint, ha a két rendszer „híddal”, azaz a Közös Jegyzőkönyvvel összekapcsolt párhuzamos létezéséből indulunk ki, már nem az első alternatíváról beszélünk, hanem sokkal inkább a következő fejezetben ismertetett másodikról.

6. Második alternatíva – csatlakozás bármelyik létező rendszerhez

„Vajúdtak a hegyek, és szültek egy egeret.”²⁸

A második alternatíva – azaz valamelyik létező rendszerhez történő csatlakozás (ideértve a Közös Jegyzőkönyvet is) – abban az esetben lehet hatékony megoldás, ha szilárd alapokat biztosít a nukleáris kárfelelősséghez, ellenkező esetben ugyanis az egész rendszer úgy dőlne össze, mint a kártyavár.

A jelen fejezet célja annak megvitatása, hogy a jelenlegi nemzetközi keretrendszer szilárd alapokat biztosít-e a nukleáris kárfelelősséghez, avagy továbbfejlesztendő, tovább csiszolandó.

A csernobili balesetet követően a nemzetközi közösség államai szembeültek a nukleáris kárfelelősségi rendszerek (Párizsi és Bécsi Egyezmény)

---

²⁵ Lamm Vanda: A nukleáris kárfelelősségi rendszerek harmonizálása – Kísérletek egységes nukleáris kárfelelősségi szabályok létrehozására. In: Lamm Vanda (szerk): *Nukleáris jog a 21. század első évtizedeiben*. Complex, Budapest, 2013.

²⁶ Preambulum, Additional Protocol To The Convention On Third Party Liability In The Field Of Nuclear Energy.

²⁷ The 1988 Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention – Explanatory Text, IAEA International Law Series No. 5.

²⁸ Horatius: *Ars Poetica*.

„gyermekbetegségekkel”, és számos erőfeszítést tettek az ezekből származó nehézségek eliminálására.

Miközben a csernobili baleset óta a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek, a nukleáris kárfelelősségre vonatkozó szabályok és egyezmények – eredeti szövegezésükhöz képest – számos tekintetben (ideértve különösen a kárfelelősségi limiteket, az elévülési időket stb.) jelentős mértékben módosultak, továbbra is maradt azért számos elégtelenség.

A jelen fejezet néhány ilyen elégtelenséget mutat be, a teljesség igénye nélkül.

Az itt a fő kérdés, hogy a módosított jelenlegi rendszerek – a létező elégtelenségek mellett – valóban erős alapot képeznének-e egy jövőbeni globalizált rendszer létrehozásához.

6.1. A hatálybalépések jelentős késedelve/hiánya

Számos nemzetközi energetikára specializálódott szervezet előrejelzése szerint a globális nukleárisenergia-termelés növekedni fog az elkövetkező évtizedekben. Példának okáért az IEA's World Energy Outlook azt állítja, hogy 2040-ig a teljes nukleáris villamosenergia-termelés 50%-kal emelkedni fog.²⁹

Jóllehet, az előrejelzések iránt célszerű fenntartással viseltetnünk, lévén ezek eredménye nagymértékben múlik azon, hogy milyen feltételezéseken alapulnak, és nem várt/nem előrejelezhető szituációk mindig felmerülhetnek, azt kijelenthetjük, hogy a nukleáris ipar – úgy tűnik – gyorsan fejlődik.

Következésképpen, ha egyetértünk abban, hogy a nukleáris kárfelelősségi rendszer globalizációja elkerülhetetlen, vagy legalábbis igencsak kívánatos, a továbbiakban felmerülő kérdések egyike az lenne, hogy mégis mennyi idő lenne szükséges a globalizáció szintjének eléréséhez. Ugyanis az előzőek alapján úgy tűnik, hogy minél hamarabb kell cselekedni, annál jobb (amennyiben bekövetkezik egy baleset, nem lesz idő a jogalkotásra), és így sincs túl sok idő a cselekvésre.

A múltbeli tapasztalatok alapján leszögezhető, hogy az államok hozzáállásának materiális megváltoztatása hiányában a globalizáció továbbra is nagyon távoli cél marad, hiszen a nemzetközi nukleáris kárfelelősségi rendszerek instrumentumai többségének hatálybalépésére több évet kellett várni:

---

²⁹ The world nuclear industry status report 2017, A Mycle Schneider Consulting Project Paris, September 2017., 104.

a Párizsi Egyezmény esetén körülbelül nyolc évet, a Bécsi Egyezmény esetében majdnem tizenöt évet.

A nukleáris ipar jelentős fejlődésének köszönhetően azt mondhatjuk, hogy ezek az egyezmények már a hatálybalépésüket megelőzően meghaladták.

Az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv mintegy hat, a Brüsszeli Kiegészítő Jegyzőkönyv tizenegy év késéssel lépett hatályba.

A Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény – amely kimondja, hogy „*DESIROUS of establishing a worldwide liability regime to supplement and enhance these measures with a view to increasing the amount of compensation for nuclear damage*”³⁰ (a szerző nem hivatalos fordítása szerint: „*KÍVÁNATOS egy világméretű felelősségi rendszer létrehozása ezen intézkedések³¹ kiegészítésére és javítására az atomkár-kompenzáció összegének emelése céljából*”) – 1997. szeptember 29-én nyílt meg aláírásra, azonban 2015. április 15-ig nem lépett hatályba.

A 2004-es Párizsi és Brüsszeli Jegyzőkönyvek máig nincsenek hatályban.

6.2. A két rendszer összekapcsolása

1992-ig nem volt kapcsolódási pont a Párizsi és a Bécsi Egyezmény között.³² Ez azt jelentette, hogy mindkét rendszer az azonos egyezmény részes államainak területén bekövetkezett károkért biztosított kompenzációt.

Példának okáért, ha a volt Szovjetunió részese lett volna a Bécsi Egyezménynek, nem kellett volna kompenzációt fizetnie azon államok károsultjainak/áldozatainak, amelyek a Párizsi Egyezmény részesei voltak.

Első pillantásra jó megoldásnak tűnhet, hogy a két egyezmény összekapcsolásával bármelyik rendszer, illetve a Közös Jegyzőkönyv részes felei mindkét egyezményből „profitálhatnak”, azonban a valós helyzet nem ennyire optimális.

A Közös Jegyzőkönyv alapján a másik rendszer államainak polgárai csak addig az összeghatárig jogosultak kártérítésre, amelyet a létesítmény államának belső joga meghatároz. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy amennyiben baleset következett volna be egy, a Bécsi Egyezményben részes állam területén, az ötmillió USD-t meg kellett volna „osztani” a helyi, valamint a Párizsi Egyezményben részes államokban honos áldozatok között.

---

³⁰ A Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény preambuluma.

³¹ Azaz a Párizsi és a Bécsi Egyezményben meghatározott intézkedések.

³² Az előzményekhez ld. az 5. fejezetet.

A Közös Jegyzőkönyvet sokkal inkább a Bécsi Egyezményben részes államok ratifikálták, mint a Párizsi Egyezmény részes felei, lévén, felismerték, hogy amennyiben baleset következne be a Bécsi Egyezményben részes állam területén, a Párizsi Egyezményben részes államok áldozatai az eredeti ötmillió USD összegből szinte semmit nem kapnának.

Fordított esetben azonban a Párizsi Egyezményben részes államok pénze járna a Bécsi Egyezményben részes államok áldozatainak is, azaz ők „jobban járnának”.

Ezt az „egyenlőtlenséget” a Párizsi Egyezmény részes államai – jócskán a Közös Jegyzőkönyv hatálybalépését követően – sajátos módon orvosolták. A „megoldás” sajátossága az, hogy a 2004-es Párizsi Jegyzőkönyvhöz fűzött fenntartás révén gyakorlatilag bekorlátozták a Közös Jegyzőkönyv alapján kifizethető kompenzációs összeget.³³

A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy a Párizsi Egyezmény szerinti minimum felelősségi összeget a Brüsszeli Kiegészítő Egyezmény ötmillió USD-ról háromszázmillió SDR³⁴-re emelte fel.

Végezetül megjegyzendő, hogy a Közös Jegyzőkönyv

- (i) önmagában nem szolgálhat kártérítési igények jogalapjául (azaz ellentétben a Kiegészítő Kompenzációs Egyezménnyel, nem egy önálló jogi instrumentum);
- (ii) nem megoldás azon áldozatok számára, akiknek államai egyik fenti rendszernek sem részes felei;
- (iii) alkalmazására mindeddig nem került sor, valamint
- (iv) gyakorlati alkalmazása minden bizonnyal nehézségekkel járna.

6.3. Kártérítési összeghatárok

A károkat, természetüknél fogva, nem lehet „bekorlátozni”, ennek alapján logikailag a felelősségnek is korlátlanak kellene lennie. A Bécsi Egyezmény felülről nem korlátozza be a kártérítési limitet, azaz a létesítmény állama saját döntése szerint meghatározhat magasabb összeget, avagy korlátlan felelősséget. Ugyanez igaz az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyvre és a 2004-es Párizsi Jegyzőkönyvre (utóbbi nincs hatályban), valamint a Kiegészítő Kompenzációs Egyezményre.

---

³³ Lamm (2013): i. m.

³⁴ 2018. május 25-én egy SDR = 0.8232330000 EUR, 0.7051250000 USD, forrás: https://www.imf.org/external/np/fin/data/rms_five.aspx

Azonban a biztosítási fedezetek soha nem lehetnek korlátlanok, és felmerül a kérdés, hogy egy károsultat (üzemeltetőt) miért kellene akkora mértékű kockázatnak kitenni, amely meghaladja a biztosítási piac kapacitását.

Ráadásul, ha az üzemeltetőktől megkövetelnénk azt, hogy teljes körű fedezetet biztosítsanak egy nukleáris baleset esetleges költségeire, a nukleáris létesítmény üzemeltetésének költségei (avagy a fogyasztókra történő áthárítás miatt a villamosenergia-tarifák) jelentős mértékben megemelkednének.

A 2017. decemberi állapot szerint az alábbi országok választották az üzemeltetők korlátlan felelősségét: Ausztrália, Ausztria, Belorusszia, Bolívia, Bosznia-Hercegovina, Egyiptom, Észtország, Franciaország, amennyiben nem vonatkozik rá a Párizsi Egyezmény, Finnország a területén elszenvedett károk vonatkozásában, Japán, Kamerun, Kuba, Libanon, Luxemburg, Macedónia, Mauritius, Moldova, Németország, Niger, Nigéria, Oroszország, Peru, Saint Vincent és a Grenadine-szigetek, Svájc, Szaúd-Arábia, Szerbia, Trinidad és Tobago, valamint Uruguay.³⁵

Nem áll rendelkezésre adat Ghána, Izrael, Jordánia, Kazahsztán, Montenegró, Pakisztán és Szenegál vonatkozásában.

Ahogy azt az *1. táblázat* mutatja, a fenti államok közül mindössze öt rendelkezik működő nukleáris létesítménnyel.

6.4. Kimentés a felelősség alól

A Bécsi Egyezmény értelmében semmiféle felelősség nem terheli az üzemeltetőt azért az atomkárért, amelyet fegyveres konfliktus, háború, polgárháború vagy lázadás által közvetlenül kiváltott nukleáris baleset okozott. Az üzemeltető, kivéve ha a létesítmény helye szerinti állam joga másként nem rendelkezik, nem tehető felelőssé azokért az atomkárokért, amelyeket kivételes jellegű természeti katasztrófa nyomán közvetlenül bekövetkezett nukleáris baleset okozott.³⁶

A Párizsi Egyezmény ugyanígy rendelkezik.³⁷

A kivételes jellegű természeti katasztrófán alapuló kimentési ok a klímaváltozás miatt problematikus lehet, ugyanis az növelheti a viharok intenzitását.³⁸

---

³⁵ Nuclear Operator Liability Amounts and Financial Security Limits (Last updated: December 2017), hozzáférhető: <https://www.oecd-nea.org/law/table-liability-coverage-limits.pdf>

³⁶ Bécsi Egyezmény, IV. Cikk (3).

³⁷ Párizsi Egyezmény, 9. Cikk.

³⁸ An Overview of Current Research Results, Last Revised: Aug. 30. 2017, hozzáférhető: <https://www.gfdl.noaa.gov/global-warming-and-hurricanes/>

Megjegyzendő, hogy a fenti kártérítési rendszerek szövegezése nem teljesen megfelelő.

Először is: a terrorizmus nem kimentési ok. Ez vélhetően azért van így, mert az egyes terrorista cselekményekkel szembeni védekezés, például a repülőgép-bezacapódás tervezési alap kérdéskör.

Továbbá, az elmúlt években a terrorista cselekmények új fajtái jelentek meg, pl. a kiber- és a dróntámadások. Az üzemeltetőknek ezen „új generációs” fenyegetésekkel szemben is védelmi mechanizmusokat kell életbe léptetniük.

Másodszor, ahogyan az 1997-es Bécsi Egyezmény Magyarázata (*Explanatory Texts*) írja: „[T]he term »armed conflict« includes both international and non-international armed conflicts; consequently, the concept of an act of »civil war« or »insurrection« may be deemed to be equivalent to the modern concept of an act of (non-international) »armed conflict«.

Moreover, recent international humanitarian law treaties make it clear that situations of »internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence and other acts of a similar nature« are excluded from the concept of non-international »armed conflict«.

On the other hand, the concept of an act of »hostilities« is rather more ambiguous and could be taken to refer to an act committed in the context of a situation which remains below the threshold of an armed conflict governed by international humanitarian law. In order to avoid that result, it could be argued, on the basis of the interpretation given in the Exposé des Motifs of the 1960 Paris Convention, that an act of »hostilities« can only exclude liability if committed in the context of hostilities of a political nature »such as civil war or insurrection«. More generally, it could be argued that the expression »act of armed conflict, hostilities, civil war or insurrection« is intended to refer to an act of international or non-international armed conflict.”³⁹

(A szerző nem hivatalos fordítása szerint: „A »fegyveres konfliktus« kifejezés magában foglalja mind a nemzetközi és a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokat; ennek következtében a »polgárháborús« cselekmény vagy a »zendülés« fogalma egyenértékűnek tekinthető egy (nem nemzetközi) »fegyveres konfliktus« cselekmény modern fogalmával. Ezen túlmenően a jelenkori nemzetközi humanitárius jogi egyezmények egyértelművé teszik, hogy a

---

³⁹ 2.6. fejezet, The 1997 Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage and the 1997 Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage — Explanatory Texts, IAEA International Law Series No. 3 (Revised).

»nemzeti zavargások és feszültségek, úgymint felkelések, elszigetelt és szórványos erőszakos cselekmények és egyéb hasonló természetű cselekmények«, nem tartoznak bele a nem nemzetközi »fegyveres konfliktus« fogalmába.

Más oldalról, az »ellenséges« cselekmények fogalma még inkább félreérthető, és olyan helyzetben elkövetett cselekményként értelmezhető, amely nem éri el a nemzetközi humanitárius jogban szabályozott fegyveres konfliktus szintjét. Ezen eredményt elkerülendő, az 1960-as Párizsi Egyezmény indoklásának (*Exposé des Motifs*) értelmezése alapján lehet azzal érvelni, hogy az »ellenséges« cselekmény kizárólag abban az esetben lehet felelősséget kizáró ok, ha politikai természetű ellenségeskedés, mint például polgárháború vagy zendülés kontextusában követik el. Általánosabban, lehet azzal érvelni, hogy a »fegyveres konfliktus, ellenségeskedés vagy zendülés cselekményének« fogalma szándékolatlan egy nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus cselekményére utal.”)

6.5. „Kháron pénze”

Ahogy az a harmadik fejezetben Ukrajna példáján keresztül bemutatásra került, az eredeti kártérítési limitösszegek jóformán semmire nem voltak elegendők. Felismerve ezt a problémát, a nemzetközi közösség számos nemzetközi jogi instrumentumot fogadott el, megkísérelve a kompenzációs összegek felemelését.

A párizsi rendszer égisze alatt a Párizsi Egyezmény és a Brüsszeli Kiegészítő Egyezmény mindösszesen háromszázmillió SDR, a 2004-es Párizsi Jegyzőkönyv és a Brüsszeli Kiegészítő Egyezmény másfél milliárd EUR kompenzációs összeget biztosít.

Ez az összeg az eredeti maximum tizenötmillió SDR-hez (százötvenmillió ajánlott) képest megnyugtatónak tűnik, azonban a 2004-es Párizsi Jegyzőkönyv a jelen cikk készítésekor még nem lépett hatályba.

A bécsi rendszer égisze alatt az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv nem kevesebb, mint háromszázmillió SDR-t irányoz elő, miközben maximumot nem határoz meg.

A Kiegészítő Kompenzációs Egyezmény mindösszesen hatszázmillió SDR-t biztosít (becsült összeg).

A felelősségi limitek jelentős emelése mögött az a megfontolás húzódnak meg, hogy amennyiben az államok nem fogadják el az állam felelősségét, csak a kompenzációs összegek, valamint az elévülési idő emelése szolgálhat valamiféle megoldásként.

Annak ellenére, hogy markáns erőfeszítések történtek a károsultak megfelelő kompenzálása érdekében, továbbra is maradtak megoldatlan problémák.

A biztosítótársaságok például rámutattak arra, hogy a biztosítási piac kapacitása valószínűleg nem alkalmas arra, hogy az üzemeltetők részére a magasabb összegekre fedezetet biztosítson.⁴⁰

6.6. Pénzügyi biztosíték

Mind a párizsi, mind pedig a bécsi rendszer megköveteli az üzemeltetőktől, hogy a nukleáris károkért való felelősségükre biztosítással vagy egyéb pénzügyi biztosítékkal rendelkezzenek.

A Bécsi Egyezmény csak minimum, míg a Párizsi Egyezmény maximum összeget állapít meg az üzemeltetőkre vagy a létesítmény államára nézve. Probléma merül fel abban az esetben, ha a nemzeti jog az üzemeltetőtől nemzetközi egyezményekben meg nem határozott összegű felelősséget követel meg, ráadásul léteznek leszerelés alatt álló/üzemen kívül helyezett létesítmények (az üzemeltető által fenntartott pénzügyi biztosíték valamiféle bevételt feltételez, míg a nem működő létesítmények általában nem hoznak profitot), amelyek ilyenén „sorsát” kezelni kell.

Ezekben az esetekben állami garanciavállalás szükséges, amely – lévén csak néhány üzemeltetőnek áll a rendelkezésére (azaz nem minden villamos energiát termelő erőmű részére), így szelektivitása révén – az EU állami támogatási joga szempontjából aggályos lehet.

6.7. A „nukleáris kár” fogalma és az okozati összefüggés

A Párizsi Egyezmény a nukleáris létesítmény üzemeltetőjét felelőssé teszi a halálesetekért, valamint a vagyonban bekövetkezett károkért abban az esetben, ha ezeket a létesítményben bekövetkezett nukleáris esemény vagy az onnan származó nukleáris anyag okozta.⁴¹

A Bécsi Egyezmény ugyanezen a koncepción alapul, azonban lehetővé teszi bármely egyéb olyan veszteség vagy kár megtérítését, abban az eset-

---

⁴⁰ Schwartz, Julia: *International Nuclear Third Party Liability Law: The Response to Chernobyl*. International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period, A Joint Report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency, Párizs, 2006.

⁴¹ Párizsi Egyezmény, 3 a) Cikk.

ben és oly mértékben, ahogy erről az illetékes bíróság szerinti jog rendelkezik.⁴²

Mivel a csernobili baleset rávilágított arra, hogy egy nukleáris esemény a fentiekben túlmutatató károkat, például környezeti károkat és elmaradt hasznot is eredményezhet, a nukleáris kár fogalmát újra kellett gondolni.

Emiatt tehát az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv ebbe a körbe bevonja

- (i) a haláleset vagy egészségkárosodás, valamint a vagyonban bekövetkező veszteség vagy kár miatti vagyoni hátrányt;
- (ii) a károsított környezet helyreállításához szükséges intézkedések költségeit – kivéve, ha a károsodás nem jelentős – abban az esetben, ha ezeket az intézkedéseket ténylegesen megtették, avagy meg fogják tenni;
- (iii) a környezet használatához, élvezetéhez fűződő gazdasági érdekből származó, a környezet jelentős károsodása miatti vagyoni hátrányt;
- (iv) a megelőző intézkedések költségeit, valamint az ezek által okozott további veszteséget vagy kárt, valamint bármilyen egyéb gazdasági kárt, amely nem a károsodott környezet miatt merül fel, amennyiben ezek megtérítését az illetékes bíróság szerinti általános polgári felelősségi jog lehetővé teszi.⁴³

Annak ellenére, hogy a kár fogalmát jelentősen kiterjesztették, maradtak nehézségek.

Néhány példa ezekre:

Először is, a vagyoni hátrány megtérítésére csak abban az esetben van lehetőség, ha az haláleset, egészségkárosodás vagy vagyoni kár következménye. Az egyéb okok miatt bekövetkező vagyoni hátrány – ideértve például az üzletvesztést, a turizmus csökkenését/megszűnését –, amely esetben a környezet vagy a termék nem közvetlenül károsodott, nem tárgya kompenzációnak.

Másodszor: az tény, hogy a csernobili baleset idején fennálló időjárási viszonyok miatt jelentős mennyiségű radionuklid szóródott ki Európa felett. A különböző atmoszferikus koncentráció és radioaktív kihullás miatt a kitettség országoként jelentős mértékben különbözött.⁴⁴

Ahogy az a fentiekben kifejtésre került, az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv kiterjesztette a környezeti károk fogalmát. De milyen környezeti kárra gondolunk voltaképpen? A mezőgazdasági károk például viszonylag jól „meg-

---

⁴² Bécsi Egyezmény I. Cikk (1) k.

⁴³ 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv 2. Cikk (2).

⁴⁴ Tóth Béla: *Atomkihívás, Az Ember XX. századi nagy kalandja*. Magyar Ház, Budapest, 2005. 346.

foghatóak”, miközben más károk kevésbé vagy egyáltalán nem: ilyen például a nukleáris esemény következtében kialakuló, határokon átnyúló „por-szennyezés”.

Harmadrészt, a környezeti károk [ideértve a megalapozatlan híreszteléseket („*rumour damage*”)] nem feltétlenül érintenek magánérdeket. Ilyen esetben ki és hogyan követelhet kártérítést vagy az eredeti állapot helyreállítását?

Negyedrész, az 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv a „*nukleáris kár*” fogalmába beleérti a károsított környezet helyreállításának költségeit, és a „*helyreállító intézkedéseket*” úgy definiálja, hogy „*bármilyen észszerű intézkedés, amelyet annak az államnak az illetékes hatósága jóváhagyott, ahol az intézkedést megtették, és amelynek célja a környezet károsodott vagy elpusztult elemeinek helyreállítása vagy visszaállítása, vagy, amennyiben ez észszerű, ezen környezeti elemek helyettesítése. Azt, hogy ezen intézkedéseket ki teheti meg, annak az államnak a joga határozza meg, ahol a kárt elszenvedték.*”⁴⁵ Vannak olyan környezeti károk, amelyek nem helyreállíthatók.

Továbbá, „*a környezet nem jelentős károsodása*” mint fogalom nincs definiálva. Egyfelől, leszögezhetjük azt, hogy az ionizáló sugárzás mindig jelentős. Másfelől, ahogyan arra a jelen cikk előszava is utal, míg a Pripjatyban 2017. július 15-én mért – kicsivel kevesebb mint – 100 milliSievert per év sugárzás a Nemzetközi Sugárvédelmi Bizottság (International Committee of Radiation Protection) által ajánlott – és nemzetközi szabályokban lefektetett – referenciaérték felső határa, vannak a Földön olyan térségek, ahol az emberek ugyanekkorá mértékű háttérsugárzásnak vannak kitéve.

Ötödször, az is kérdéses, hogy a radioaktív szennyeződés pusztá léte, bekövetkezése minősülhet-e önmagában dologi kárnak. Ezt a kérdéskört taglalja a *Merlin v. British Nuclear Fuels plc* eset.⁴⁶

Az úgy felpereseinek ingatlanát radioaktív szennyeződés érte, és a bíróságnak első alkalommal kellett állást foglalnia abban a kérdésben, hogy mit kell érteni „*vagyonban bekövetkezett káron vagy vagyonvesztésen*”, nevezetesen, hogy a hulladékból származtatható alfa sugárzás pusztá jelenléte tekinthető-e vagyoni hátránynak abban az esetben, ha vitathatatlanul nem következett be egészségkárosodás vagy dologi kár. A kereset lehetséges jogalapját az Egyesült Királyságban a Nuclear Installations Act 1965 képezhette.

---

⁴⁵ 1997-es Bécsi Jegyzőkönyv 10, 2. Cikk (2).

⁴⁶ *Merlin v. British Nuclear Fuels plc*, [1990] 3 All ER 711, 720–21, [1990] 3 WLR 383., Currie, Duncan E. J.: The Problems and Gaps in the Nuclear Liability Conventions and Analysis of How an Actual Claim Would be Brought under the Current Existing Treaty Regime in the Event of a Nuclear Accident. 35 *Denver Journal International Law and Policy* (2006) 85.

Később, a *Blue Circle Industries plc v. Ministry of Defence* esetben, amikor a föld fertőződött, a bíróság szintén nem fogadta el azt, hogy a radioaktív szennyezés pusztá jelenléte, fennállása önmagában dologi kárnak minősülne.⁴⁷

A biztosítótársaságok szintén aggályukat fejezték ki amiatt, hogy nincs pontosan definiálva a „környezeti kár” fogalma. Ezen túlmenően a megelőző intézkedések több országban nem feltétlenül minősülnek biztosított kockázatnak.⁴⁸

Végezetül, a károsodás bizonyítása a károsultak számára aránytalan terhet jelenthet. A *Hope v. BNFL* esetben⁴⁹ a bíróság nem látta bizonyítotttnak az okozati összefüggést a Sellafield nukleáris létesítményből kikerülő radionuklidok és a környező térségekben megemelkedő rákos megbetegedések száma között. Több évvel később egy szakértői vizsgálat megállapította, hogy egyes rákos megbetegedések – mint a leukémia és a non-Hodgkins lymphoma – kialakulásának átlagos kockázata gyakorlatilag a kétszeresére emelkedett.

Az okozati összefüggés problémáját egy hazai eset is jól mutatta. A tényállás szerint egy tehergépkocsi sofőrjének özvegye azt állította, hogy a férje sok évvel csernobili tartózkodását követően radioaktív sugárzás miatt halt meg. A magyar munkaügyi bíróság mint elsőfokú bíróság által kirendelt szakértők az okozati összefüggést illetően egymásnak ellentmondó véleményre jutottak (azaz egyikük szerint fennállt az okozati összefüggés, másikuk szerint viszont nem). A második szakértő véleménye alapján a másodfokú bíróság megállapította az okozati összefüggést a sofőr halála és csernobili tartózkodása között.⁵⁰

Az okozati összefüggés problémája kihát az elévülési időkre is, ez utóbbi a következő alfejezet tárgya.

---

⁴⁷ *Blue Circle Industries plc v. Ministry of Defence* [1998] EWCA Civ 945 (10 June 1998) England and Wales Court of Appeal (Civil Division) A döntések hozzáférhetőek: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1998/945.html>, Currie: i. m.

⁴⁸ Schwartz: i. m.

⁴⁹ *Hope v. BNFL and Reay v. BNFL* (1994) 5 *Med. LR* 1.

⁵⁰ Hungary. Appeal Court Decision in favour of complainant concerning Chernobyl-related damage. 61 *Nuclear Law Bulletin* (1998) 58.